

AVKP actueel

Nr. 99, april 2023

Nieuwsbrief van de Archeologische Vereniging Kempen- en Peelland
AWN afd. 23

NIEUWE PUZZELSTUKKEN VAN TOEN

Kijken jullie ook naar De Jurk en het Scheepswrak en naar het Verhaal van Vlaanderen op tv? Het zijn interessante series voor liefhebbers van archeologie en geschiedenis. Al is het niet in onze regio, het zijn wel puzzelstukken die een beter beeld geven op het leven van toen. Geschiedenis houdt immers niet op bij de (huidig) grenzen van een gebied.

Het jubileum van AVKP en het 100^e nummer van AVKP-Actueel vallen dit jaar mooi samen. Voor het jubileumnummer van Actueel zoeken we herinneringen (puzzelstukken van toen) om te delen. Wie deelt er mee?

Ook in deze Actueel worden weer nieuwe puzzelstukken in beeld gebracht. Lees over recente opgravingen en laat je inspireren door het boekennieuws. Of ga op ontdekkingstocht door een bezoek aan de lezingen of de helmen. Wil je zelf aan de slag dan kun je onder meer aansluiten bij de Coldcases. Vanavond tijdens de ALV vertellen leden over de verschillende activiteiten en kunnen we bijpraten tijdens de borrel. Dus tot vanavond!

Ellen van der Steen

WIST JE DAT..

- we herinneringen zoeken aan activiteiten en bijeenkomsten van AVKP voor het 100^e nummer van AVKP-Actueel, die in juni verschijnt. Lees meer op pagina 2.
- vrijwilligers hun ideeën in kunnen brengen en meedoen aan de Dutch Design Week, zie p.3
- je mee kunt doen bij het uitwerken van Coldcases, p.4
- Jos Huskens Eindhoven op de kaart zet op woensdag 3 mei, p.3
- Hans Nellen op 9 augustus vertelt over de mogelijke Romeinse weg van Tongeren naar Vechten, p.10
- er archeologisch nieuws is over Casteren Kerkeind, St Joseph Zuivelfabriek, Mierlo Luchen deelgebied K, Weebosch De Hoef en Someren Grootte Hoeven. vanaf pagina 5
- veel van deze archeologische verslagen zijn geschreven door Ria Berkvens, regioarcheoloog Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant. Bedankt, Ria!
- de Duitse helmen op tournee zijn en nu te zien zijn in het Hornemann Huis op de Hurk, p.9
- Florarium Temporum en Rebelse Genieën beschouwd zijn op de Leesplank, p.14
- de Middeleeuwse Torendag in Kempen- en Peelland plaatsvindt op 7 mei, p.15
- het bestuur van AVKP nieuwe bestuursleden zoekt als versterking, p.16

ACTIVITEITENKALENDER 2022/23

Jaarkalender activiteiten Archeologische Vereniging Kempen & Peelland

Jaar 2023

	Maart/April		April		April		April
Wk		Wk		Wk		Wk	
13		14		15		16	
Ma 27		3		10	Pasen	17	
Di 28		4		11		18	
Wo 29	Werkavond	5	ALV + lezing John Cleeven	12	Werkavond	19	Werkavond
Do 30		6		13		20	
Vr 31		7	Goede Vrijdag	14		21	Begin Suikerfeest
Za 1		8		15		22	Meivakantie
Zo 2		9	Pasen	16		23	

	April		Mei		Mei		Mei
Wk		Wk		Wk		Wk	
17		18		19		20	
Ma 24		1		8		15	
Di 25		2		9		16	
Wo 26	Werkavond	3	Lezing Jos Hüsken	10	Werkavond	17	Werkavond
Do 27	Koningsdag	4		11		18	Hemelvaart
Vr 28		5	Bevrijdingsdag	12		19	
Za 29		6		13		20	
Zo 30		7	Torendag	14		21	

	Mei		Mei/Juni		Juni		Juni
Wk		Wk		Wk		Wk	
21		22		23		24	
Ma 22		29	Pinksteren	5		12	
Di 23		30		6		13	
Wo 24	Werkavond	31	Werkavond	7	Werkavond	14	Werkavond
Do 25		1		8		15	
Vr 26		2		9		16	Nat. Archeologiedagen
Za 27		3		10		17	Nat. Archeologiedagen
Zo 28	Pinksteren	4		11		18	Nat. Archeologiedagen

	Juni		Juni/Juli		Juli		Juli
Wk		Wk		Wk		Wk	
25		26		27		28	
Ma 19		26		3		10	
Di 20		27		4		11	
Wo 21	Werkavond	28	Werkavond /Offerfeest	5	Lezing Roel Roggen	12	Werkavond
Do 22		29		6		13	
Vr 23		30		7		14	
Za 24		1		8		15	zomervakantie
Zo 25		2		9		16	

Werkavonden	Excursie / veldloop	Feestdagen	Lezingen / symposia
Vergaderingen	Cursus	Feesten & borrels	Deadlines

HERINNERINGEN GEZOCHT VOOR 100e NUMMER VAN ACTUEEL

Wie heeft er een leuke of gedenkwaardige herinnering om te delen voor het 100^e nummer van AVKP-Actueel? Ik denk opgravingen, carnavalsoptochten, tentoonstellingen, de

bbq's, Archeologiedagen, excursies, borrelen, et cetera.

Mail een korte tekst eventueel met foto naar AVKPactueel@gmail.com

CURSUSSEN, LEZINGEN EN EXCURSIES

Lezingen

3 mei Lezing Eindhoven op kaart - Jos Hüsken

De gegevens die in deze lezing worden getoond, zijn afkomstig uit het vele onderzoeksmateriaal dat Jos en Bauke in de voorbije tien jaren hebben verzameld en een boekwerk gaan uitgeven.

De lezing bevat een groot aantal afbeeldingen van bekend en onbekend kaartmateriaal van de zestiende eeuw tot 2022. Zie Actueel nummer 98.

9 augustus Lezing Een Noord-Zuidroute door het hart van het oostelijk Maas-Demer-Scheldegebied door Hans Nellen

Hans Nellen geeft antwoord op de vraag of er in de Romeinse tijd een door de Romeinen aangelegde

doorgaande Noord-Zuidweg heeft gelopen van Tongeren naar Vechten. Lees mee op pagina 10

Reserveer alvast de volgende lezingen in je agenda:

5 juli – Opgraving Vestedijk door projectleider Roel Roggen van RAAP.

6 september – Kasteel van Eindhoven door Haro van Galen

1 november – lezing door stadsarcheoloog Guido van den Eynde, gemeente Tilburg

Alle lezingen in het Erfgoedhuis Eindhoven beginnen om 20 uur. De lezingen zijn gratis en ook toegankelijk voor niet-leden.

NIEUWS UIT HET ERFGOEDHUIS

Spellen en spelen door de eeuwen heen

Het duurt nog wel even, maar Erfgoedhuis gaat in 2023 weer mee doen met de Dutch Design Week. Het thema is "Spellen en spelen door de eeuwen heen". Vrijwilligers mogen hun ideeën inbrengen en meedoen. Het is de bedoeling er een zogenaamde "hands-on" presentatie van te maken, waarbij bezoekers de objecten mogen beroeren.

Met bijvoorbeeld oud hout van opgravingen kunnen voorwerpen gemaakt worden. Of zoals op de foto, met 3-d techniek speelgoed geïnspireerd op archeologische vondsten.

ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK IN DE REGIO

(door Ria Berkvens, regioarcheoloog Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant)

Locatie	Uitvoerende instantie	(vermoedelijke) uitvoeringsperiode
Nuenen-West diverse locaties (opgraving)	VUHbs	Jan-febr. 2023
Aalst – Raadhuisstraat 28 (opgraving)	Transect	Febr. 2023
Bergeijk – Hooge Berkt (proefsleuven)	ADC	April 2023
Hapert - Castersedijk 12-14a (opgraving)	Transect	2023?
Best - Oirschotseweg 18-24 (proefsleuven)	??	2023?
Budel – De Kleine Wereld (opgraving)	??	2023?
Hulsel – Kanten (proefsleuven)	??	2023?
Riethoven - Dorpsplein 1 (proefsleuven)	??	2023?
Budel - Nieuwstraat 95-97 (proefsleuven)	??	2023?
Valkenswaard - Hofstraat 14 (proefsleuven)	??	2023?
Mierlo – Luchen-Fazantlaan (proefsleuven)	??	2023?
Oirschot – Moorland Veld 7 (opgraving)	BAAC	Maart 2023
Deurne – Eikelstraat (proefsleuven)	Econsultancy?	2023?
Riethoven - Achter de Sleutel (opgraving)	VUHbs	2023
Lage Mierde - Kloosterstraat 1 (proefsleuven)	VUHbs?	2023?
Hapert – Windpark de Pals (archeologische begeleiding en proefsleuven)	Bodac?	2023?
Aalst – Eindhoveneweg (archeologische begeleiding)	BAAC	2023-2024
Hapert – Oude Provincialeweg (archeologische begeleiding)	??	2023?
Someren – Boerenkamplaan 71 (proefsleuven)	??	2023?
Nuenen – Dubbestraat (proefsleuven)	??	2023?
Best – Veldweg 4-6 (proefsleuven)	??	2023?
Budel – Boschakkers (opgraving)	??	2023?
Son – Driehoek 3 (archeologische begeleiding en proefsleuven)	??	2023?
Valkenswaard - De Wilde Wingerd (proefsleuven)	??	2023?
Westerhoven – Klisserbeemden (archeologische begeleiding)	??	2023?
Valkenswaard - Leenderweg-Eindhoveneweg (archeologische begeleiding)	Econsultancy	Jan- april 2023
Dommelen - Bergstraat-Norbertusdreef (archeologische begeleiding)	Econsultancy	Febr. – april 2023
Oirschot - Beerseweg 6 (proefsleuven)	??	2023?
Budel - Centrum (archeologische begeleiding)	??	2023?
Valkenswaard - Luikerweg 100 – Kromstraat (proefsleuven)	Econsultancy	Febr.-april 2023
Aalst - Dennelaan 1 (proefsleuven)	??	2023?
Reusel - Groeneweg 9 (proefsleuven)	??	2023?
Nuenen - Opwettenseweg 189-191 (proefsleuven)	??	2023
Best - Kapelweg 18 (proefsleuven)	??	2023?
Valkenswaard - Warande 8 (proefsleuven)	BAAC	2023
Nuenen - Wederikdreef 2 (proefsleuven)	??	2023
Maarheeze - Panweg 2 (proefsleuven)	??	2023
Son - Driehoek ong. (proefsleuven)	RAAP?	2023
Nuenen – Blekerdijk (archeologische begeleiding)	Econsultancy	2023
Aalst - Klaproosstraat 17 (opgraving)	Transect	April 2023
Westerhoven - Provincialeweg naast 10 (proefsleuven)	Transect	2023

VEEL HANDEN MAKEN LICHT WERK: KOM JE OOK WEER OP WOENSDAGAVOND?

In september zijn we met een aantal vrijwilligers in het erfgoedhuis begonnen aan het uitwerken van vier 'cold cases' in de woonwijk de Bergen. De vondsten van opgravingen in de Heilige Geeststraat en de Grote Berg lagen in het archief en er was ook nog geschreven documentatie. Deze oude opgravingen zijn wel gemeld, maar nooit uitgewerkt. Men rolde in die tijd van de ene opgraving naar de andere. Vaak waren het noodopgravingen.

We hebben nu enige ervaring opgedaan en het project Bergen is bijna afgerond.

Echter, er ligt nog een groot aantal niet uitgewerkte opgravingen in het archief. Een enkele opgraving is zo groot dat de uitwerking daarvan door de gemeente is neergelegd bij professionele partijen. Echter dat kost veel geld.

We willen proberen met vrijwilligers van onze vereniging de gemeente Eindhoven te ondersteunen bij het wegwerken van de achterstanden. We hoeven niet een professioneel rapport te schrijven, maar we kunnen wel aan de basis beginnen met uitwerken. We kunnen controleren of alle vondsten van een opgraving gedocumenteerd zijn, of alle vondsten gedetermineerd zijn en of de data verwerkt en gedigitaliseerd zijn, we kunnen administreren en de werktekeningen digitaliseren zodat ze eventueel later in publicaties gebruikt kunnen worden. Van de gemeente Eindhoven krijgen we de gelegenheid om de uitwerking van het archeologisch onderzoek zelfstandig uit te voeren.

Je hoeft niet met scherven te puzzelen, je hoeft niet op te graven. Het is fysiek niet zwaar en eigenlijk is het heel prettig om samen, ook al doet ieder zijn eigen dingetje, één doel te hebben. Weer een cold case minder. Veel handen maken licht werk. Wij missen op woensdag avond nog enkele vrolijke gezichten. Voel je aangesproken.

Kom jij ook weer op woensdagavond?

Gonnie van de Moosdijk

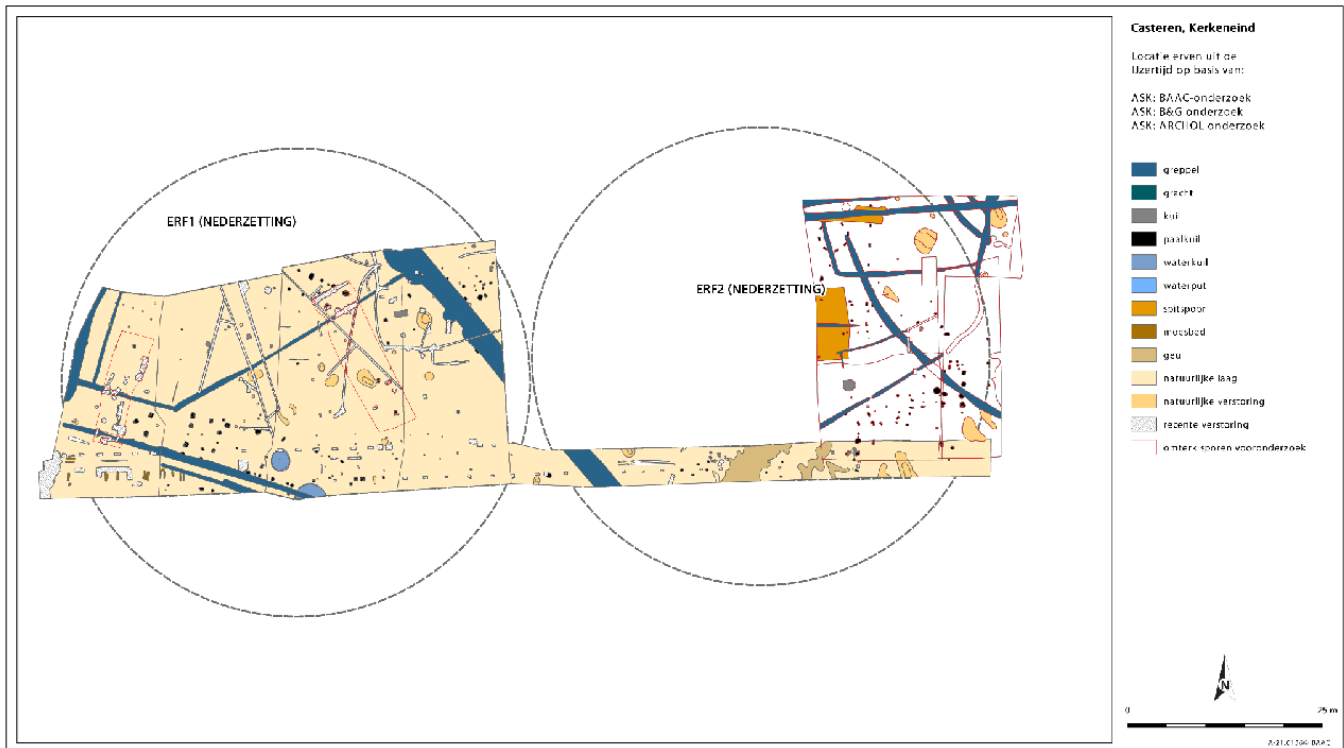

ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK CASTEREN – KERKENEIND

In de zomer van 2021 heeft BAAC een opgraving uitgevoerd op het Kerkeneind in Casteren, gemeente Bladel in verband met geplande woningbouw. In 2010 heeft voor een groter terrein, waarvan het onderhavige plangebied deel uitmaakt, een proefsleuvenonderzoek plaatsgevonden. Ter plaatse van het plangebied werden sporen en vondsten uit de periode midden-ijzertijd - vroeg-Romeinse tijd aangetroffen. De tweede

vindplaats betrof een vindplaats uit de middeleeuwen-nieuwe tijd bestaande uit een kuil, waterput en greppels (vindplaats 2). Archol heeft vervolgens in 2015 deze tweede vindplaats deels opgegraven. Naast sporen uit de late middeleeuwen-nieuwe tijd, werden er verrassend ook sporen uit de midden- en late ijzertijd aangetroffen.

Afb. 4.4 Globale verdeling van de ijzertijd erven op basis van de resultaten van het huidige onderzoek en vooronderzoeken (B&G-onderzoek (z.i.2230945100) en ARCHOL-onderzoek).

Het vroegste gebruik van het terrein aan het Kerkeneind te Casteren kan gedateerd worden in het neolithicum-bronstijd (5300 - 800 voor Chr.) op basis van enkele vuursteen artefacten en grondsporen. De aard van dit gebruik kan echter niet nader worden gereconstrueerd. Opvallend is dat zowel de prehistorische vondsten als de prehistorische sporen op de voet van de helling van de zandrug richting beekdal zijn aangetroffen. Dat is logisch omdat voor de meer plaats vaste vroege en late landbouwers (neolithicum tot en met vroege middeleeuwen) het abiotische landschap van grote betekenis zal zijn geweest voor de bouw van boerderijen en aanleg van erven.

Vanaf de vroege ijzertijd was het terrein vrij intensief bewoond. Deze bewoning heeft in de bodem vele sporen achtergelaten. Gedurende de vroeg/midden ijzertijd was Erf 1 in gebruik op het westelijke en centrale deel van het onderzochte terrein. Dit erf bestaat uit een huis, een of enkele bijgebouwen en één of meer spiekers. Drie 14C dateringen geven aan dat Erf 1 in de late fase van de vroege ijzertijd en vroege fase van de midden-

ijzertijd bewoond is geweest. In de midden- tot met de late ijzertijd is de bewoning met enkele tientallen meters verschoven richting het oosten en noordoosten. Op deze locatie zijn sporen van een andere erf gevonden (Erf 2). Dit areaal is voor het merendeel tijdens een andere opgraving (het ARCHOL-onderzoek) onderzocht. Erf 1 en Erf 2 lijken ruimtelijk te zijn opgedeeld. De grens wordt gevormd door een lokale terreinlaagte in het centrale deel van het plangebied. Deze 'laagte' is tot nu toe archeologisch niet goed onderzocht.

Direct na de late ijzertijd werd het terrein niet meer gebruikt voor bewoning, zo blijkt uit het ontbreken van grondsporen. Waarom dit gebeurde, is niet duidelijk geworden. Mogelijk heeft het terrein in de Romeinse periode blootgestaan aan erosie of waren de eisen die aan een bewoningslocatie werden gesteld veranderd.

Bron: P.S. Kubistal e.a., 2023: Een nederzetting uit de ijzertijd aan het Kerkeneind in Casteren. De resultaten van een archeologische opgraving (BAAC-project A-21.0156).

ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK MIERLO - LUCHEN DEELGEBIED K

In opdracht van de gemeente Geldrop-Mierlo heeft VUHbs van 21 t/m 25 februari 2022 een opgraving uitgevoerd in het plangebied Mierlo-Luchen deelgebied K. De aanleiding voor het onderzoek is het voornemen van de gemeente om langs de Luchense Loop een waterberging aan te leggen.

De oudste bewoningssporen maken deel uit van een erf uit de Late Bronstijd-Vroege IJzertijd. Alleen de diepere paalkuilen van de huisplattegrond zijn goed bewaard gebleven. Het gebouw is noordwest-zuidoost georiënteerd, wat pleit voor een vroege datering aangezien plattegronden uit de Midden IJzertijd en Late IJzertijd in Zuid-Nederland doorgaans noordoost-zuidwest georiënteerd zijn. De constructie heeft een combinatie van een twee-, drie- en vierbeukigheid. De overige structuren bestaan uit één vierpalige, één twaalfpalige en twee of drie zespalige spiekers. Het erf is waarschijnlijk maar één fase in gebruik geweest. Indicatief voor de Vroege IJzertijd zijn de scherven van briquetage (zoutgootjes) die zijn aangetroffen in de paalkuilen van de boerderij en één van de spiekers. Dit materiaal wordt doorgaans gedateerd vanaf ca. 700 tot ca. 400 voor Chr. De magering van wit kwartsgruis in het overige aardewerk, samen met de aangetroffen versieringsvormen wijzen echter vooral op een datering in de eerste helft van de Vroege IJzertijd, ca. 800-650 voor Chr.

In Luchen is in het verleden al eens een nederzetting uit de Late Bronstijd-Vroege IJzertijd opgegraven (Luchen-Fase 2). De nederzetting bestond uit een grote boerderij van 26 bij 8.7 m, twee (gelijktijdige) bijgebouwen en een groot aantal spiekers. De reparatiesporen, meervoudig uitgegraven haard- en voorraadkuilen, de vele meefasige bijgebouwen en de grote hoeveelheid aan aardewerk zijn aanwijzingen dat dit huis lange tijd in gebruik geweest. Het zou in de loop van de 9de eeuw voor Chr. gebouwd zijn en werd vermoedelijk in de 8ste eeuw voor Chr. verlaten. Hier is dus sprake van een meer plaatsvaste boerderij en niet van een zwervend erf zoals bij onderhavig onderzoek het geval is.

Bij de opgraving is verder één gebouw uit de Volle Middeleeuwen aangetroffen. De plattegrond bestaat uit drie staanderparen die in een rechte opstelling staan met aan de korte zijden twee sluitpalen. Het heeft een afmeting van ca. 12.5 bij 6 m. Binnen de huistypologie sluit de

gebouwplattegrond aan bij het type H1 die in de periode 900-1200 gedateerd wordt. Er zijn twee paalkuilen waarin aardewerk gevonden is, bestaande uit scherven van Zuid-Limburgs aardewerk, Elmpster waar en kogelpotaardewerk. Op basis daarvan kan het gebouw in de 11de of 12de eeuw gedateerd worden. Rondom dit gebouw zijn verder helemaal geen andere sporen uit dezelfde periode aangetroffen. Hierdoor is er geen zicht op de erfindeling. Volgens de 'standaardindeling' van het middeleeuws erf ligt de waterput aan de kopse kant van het huis aan de zijde van het woongedeelte. Haaks op de waterput stond een bijgebouw en aan de andere zijde stonden verschillende kleinere bijgebouwen, zoals roedebergen en spiekers. Het ontbreken van een waterput samen met de relatief kleine afmeting van het gebouw vormen een aanwijzing dat het eerder een bijgebouw dan een hoofdgebouw geweest is.

De enige andere sporen die in de Vroege of Volle Middeleeuwen gedateerd worden zijn twee houtskoolmeilers. De 14C-analyse van een eikentakje uit een van de meilers leverde een datering op in de periode 894-1029 na Chr. De twee houtskoolmeilers kunnen daarom mogelijk gelijktijdig met het gebouw in gebruik geweest zijn. Het anthracologisch onderzoek heeft aangetoond dat de gebruikte grondstof bij het maken van houtskool eikenhout was. De aanwezigheid van schimmels en andere sporen van degradatie in de houtskool geeft aan dat de grondstof deels gedegradeerd/niet goed opgeslagen was. Dit komt overeen met de eerder onderzochte meilers in Noord-Brabant. Een ligging buiten of aan de periferie van het erf is gebruikelijk bij houtskoolmeilers. Vaak liggen ze ook nabij een bos en ijzeroerbanken. Toekomstig palynologisch onderzoek aan volmiddeleeuwse sporen in dit deel van Luchen zou meer inzicht kunnen geven in hoeverre er inderdaad sprake was van bebossing.

Langs de zuidwestelijke rand van het onderzoeksgebied is verder een greppel aangetroffen die op basis van het aardewerk in de 15de eeuw gedateerd wordt en mogelijk een deel van een erfgreppel is. Het feit dat deze greppel nog enkele kleinere greppels oversnijdt wijst er op dat ook die greppels nog van middeleeuwse oorsprong zijn. Er is geen vondstmateriaal beschikbaar op basis waarvan deze greppels nauwkeuriger gedateerd kunnen worden. Deze

noordoost-zuidwest georiënteerde greppels zullen als perceels-/afwateringsgreppel gefunctioneerd hebben. De oriëntatie komt ook overeen met de latere perceelsgrenzen zoals die ook op de kadastrale kaart 1832 staan. Het volmiddeleeuwse gebouw staat hier haaks op. De oorsprong van deze landsindeling zou daarom mogelijk nog in de Volle Middeleeuwen kunnen liggen.

Door het midden van het onderzoeksgebied liep een deel van de Luchense Waterloop. De begindatering kan niet nauwkeurig vastgesteld worden, maar uit de historische topografische kaarten kan afgeleid worden dat dit deel van de watergang in het tweede kwart van de 19de eeuw gedempt is. Het archeobotanisch onderzoek van een monster uit de greppel heeft uitgewezen dat er tarwe en/of gerst, rogge, boekweit en mogelijk ook

hennep verbouwd werd. Ook stond er notelaar, hazelaar, braam en vlier, waarvan de noten en vruchten zullen zijn gegeten. Deze zullen op het erf in het

naastgelegen deelgebied I gestaan hebben. Er zal ook een moestuin op dit erf gelegen hebben, want er zijn diverse onkruiden aanwezig die kenmerkend voor moestuinen zijn, maar moestuingewassen of hakgroente ontbreken, wat een gevolg is van de ligging aan de rand van dit erf. De wilde plantensoorten van vochtige graslanden wijzen op exploitatie hiervan als hooiland of voor het weiden van vee (of beide). Dat er daadwerkelijk vee aanwezig is geweest, blijkt uit de aanwezige mestschimmelsporen in het pollenspectrum.

Bron: J. v. Hemert e.a., 2023: *Een proefsleuvenonderzoek en opgraving in plangebied Mierlo-Luchen deelgebied K, gemeente Geldrop-Mierlo* (Zuidnederlandse Archeologische Notities).

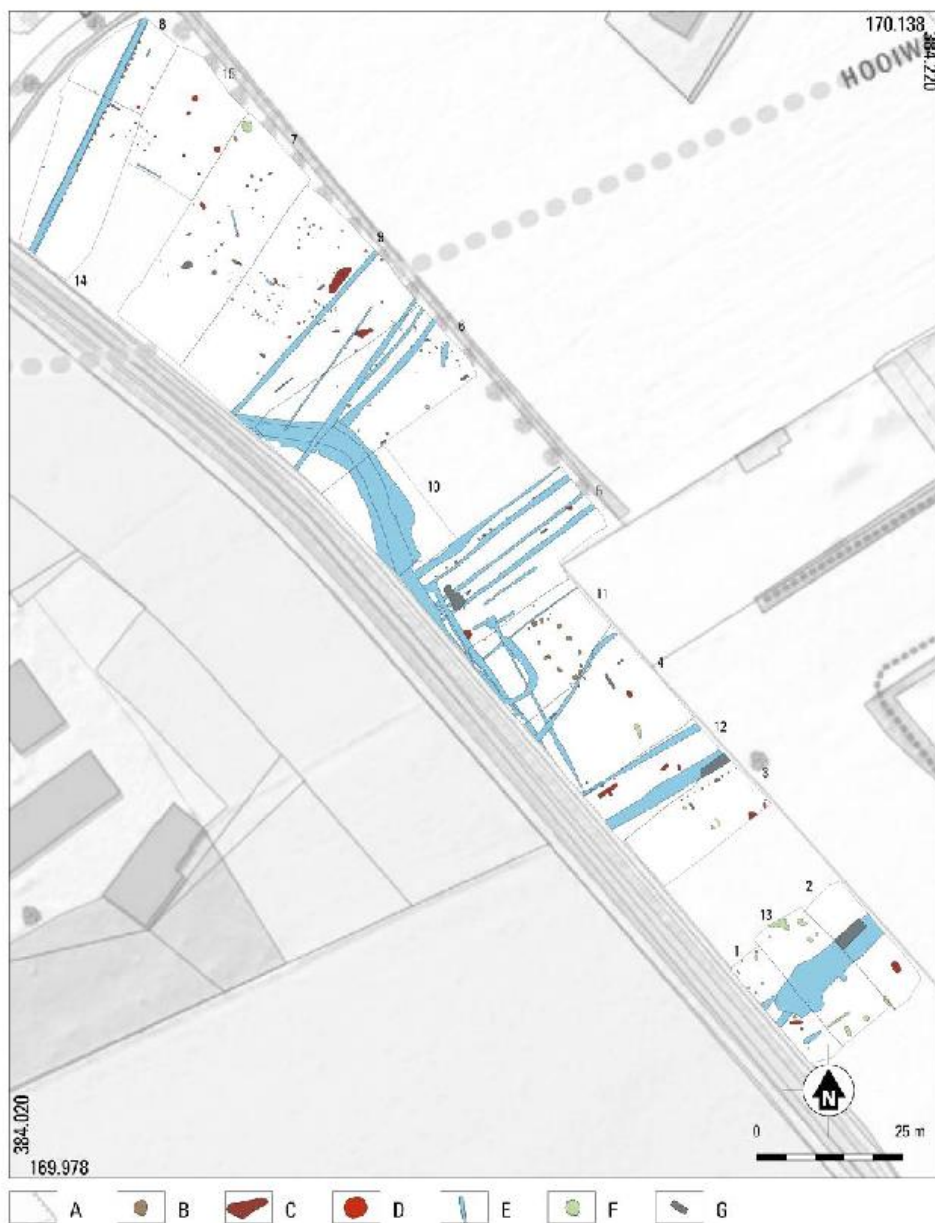

Fig. 7.1 Mierlo-Luchen deelgebied K. Allesporenkaart. Schaal 1:1000. Zie ook bijlage 4.

A wel/niet opgegraven; B paalkuil; C kuil; D houtskoolmeiler; E greppel; F natuurlijke verstoring; G recente verstoring.

VONDSTEN VAN DE ST. JOSEPH ZUIVELFABRIEK.

Afgelopen jaar is er archeologisch waargenomen op de hoek Alberdingk Thijmalaan - Boutenslaan in Eindhoven. Daar kwam na afgraven van de bovenlaag een klein stortje zichtbaar met vrijwel alleen vondsten van de St. Joseph zuivelfabriek die tot 1961 functioneerde aan de Paradijslaan. Opmerkelijk zijn de zuivel testflesjes met porseleinen dop met nummer. Over de Eindhovense zuivelinrichtingen is te lezen in het boek "De kring is gesloten" o.a. verkrijgbaar bij Eindhoven in Beeld.

Dirk Vlasblom

DUITSE HELMEN OP TOURNEE

Vorig jaar zijn in Eindhoven vlakbij de Dommel een Engelse en Duitse helm gevonden tijdens de opgraving aldaar. Er is van o.a. deze vondsten een reizende presentatie gemaakt die eerst in de Catharinakerk te bezichtigen was en vanaf heden in het Hornemann Huis op de Hurk. Daar wordt in het weekend van 1 en 2 april een nieuwe tentoonstelling geopend. Het Hornemann Huis is elke eerste zaterdag en zondag van de maand vrij te bezoeken tussen 13.00 en 17.00 uur. Hurksestraat 42-20 in Eindhoven.

LEZING 9 AUGUSTUS: EEN NOORD-ZUIDROUTE DOOR HET HART VAN HET OOSTELIJK MAAS-DEMER-SCHELDE-GEBIED.

Vermoedelijk traject van de Romeinse weg tussen Riksingen en Hoeselt

De Romeinen hebben een zeer fijnmazige wegenstructuur aangelegd ter ondersteuning van de expansie van en de controle over het Romeinse Rijk. Die wegenstructuur was cruciaal voor het verplaatsen van legerd en het bevoorraden van die legers, het overbrengen van berichten, het verspreiden van de Romeinse cultuur, het heffen van belastingen en het drijven van handel. Rond het Maas-Demer-Schelde-gebied in de Lage Landen liepen een drietal grote doorgaande wegen zoals de weg van Boulogne naar Keulen, de weg van Maastricht naar Nijmegen en de weg van Nijmegen langs de Limes naar Katwijk. Binnen het MDS-gebied lijken er geen door de Romeinen aangelegde doorgaande wegen te zijn. Algemeen wordt aangenomen dat er, voortbouwend op de prehistorische wegen, wel degelijk secundaire wegen zijn geweest in de Romeinse tijd. Een van die wegen vertrekt vanuit Tongeren naar het

noorden en loop waarschijnlijk door het oostelijk MDS-gebied.

De vraag is nu of er in de Romeinse tijd een weg door de Romeinen aangelegde doorgaande Noord-Zuidweg heeft gelopen van Tongeren naar Vechten zoals in 2003 door Jan Mennen is gepubliceerd. Om een antwoord te krijgen op die vraag worden van de Prehistorie tot in de Middeleeuwen markante locaties rond die weg in kaart gebracht waardoor zich een duidelijke Noord-Zuidroute aftekent in het oostelijk deel van het MDS-gebied. De hypothese is dat de weg behorend bij deze route is ontstaan door de sociale en economische activiteiten gekoppeld aan de cultusplaatsen in de bronstijd, de ijzertijd en de Romeinse tijd en niet alleen vanuit een militaire behoefte. Het is dus zeer waarschijnlijk dat er in de Romeinse tijd een secundaire Noord-Zuidweg van Tongeren naar Empel heeft gelopen. Komend vanuit Tongeren is de weg tot in Bilzen vrij goed te volgen. In Bilzen is de weg met bermsloten ook archeologisch aangetoond. Het traject van Bilzen naar Vechten daarentegen is tot nu toe archeologisch niet onderbouwd. Het deel van dat traject van Neerpelt naar Boxtel is in de Middeleeuwen terug te vinden als een kaarsrechte Heerweg. Het is heel waarschijnlijk dat die weg is ontstaan vanuit een voorganger in de Romeinse tijd en het is dus zeker niet uitgesloten dat de Romeinen geïnvesteerd hebben om de prehistorische weg recht te rekken en te verbeteren.

Hans Nellen houdt deze lezing op 9 augustus in het Erfgoedhuis. De lezing begint om 20 uur.

ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK WEEBOSCH - DE HOEF

In opdracht van Van Wanrooij Projectontwikkeling BV heeft Transect in de periode december 2020 – januari 2021 een archeologische opgraving uitgevoerd in plangebied 'De Hoef' in Weebosch. De aanleiding vormt de uitbreiding van de bestaande woonwijk.

Uit de opgraving blijkt dat er sprake is van een nederzettingsterrein uit de periode van de overgang van de late prehistorie naar de Romeinse

Tijd. Uiteindelijk zijn vier verschillende structuren (gebouwplattegronden) herkend in de sporen: twee huizen en twee zespallige spiekers. Ook is er sprake van twee palenrijen, een noordelijk sporencluster, zeven greppels, een afvalkuil, een haardkuil en een waterkuil. De eerste huisplattegrond (Str.1) is westzuidwest-oostnoordoost georiënteerd. Opvallend is de aanwezigheid van een wandgreppel. In de opening hiervan is een

afvalkuil aangetroffen. Niet alleen de afvalkuil, maar ook de wandgreppel is volgestort met aardewerk. Mogelijk duidt dit deponeren van gebruiksvoorwerpen wellicht op een beëindiging van het gebruik van het gebouw. Bij een vergelijking van de plattegrond van structuur 1 met huisplattegronden uit de periode IJzertijd-Romeinse tijd in regio Zuidoost-Brabant blijkt dat waarschijnlijk sprake is van een 'tussenvorm' van de typen Oss-Ussen 8-9 en het type Alphen-Ekeren. Deze typen worden gedateerd in de periode 2e eeuw v.Chr. tot de 1e eeuw na Chr. Het vondstmateriaal stemt hiermee overeen. Opmerkelijk is dat twee houtskoolmonsters uit de onderste vulling van een paalkuil drie- tot vijfhonderd jaar eerder gedateerd worden.

De nederzetting lijkt grotendeels geconcentreerd in het zuidwesten van het plangebied. De archeologische overblijfselen ervan concentreren zich binnen het plangebied in een oppervlakte van ongeveer 50 x 30 m. Een ander deel van de nederzetting wordt overschaduwd door de huidige woonwijk ten westen ervan. In het noordelijk deel van het plangebied zijn sporen gevonden die behoren bij de periferie van de nederzetting: onder meer een haardkuil met er rondom diverse paalkuilen. Er is geen duidelijke 'grens' van de nederzetting aangetroffen, in de vorm van bijvoorbeeld een greppel of palenrij. Verschillende palenrijen markeren mogelijk wel de grenzen

tussen verschillende erven. Het nederzettingsterrein loopt wel met zekerheid buiten de werkputten verder. Hier zal vermoedelijk in de toekomst nog meer archeologisch onderzoek gaan plaatsvinden aangezien hier verdere uitbreidingen van woningen gepland staan.

Overzichtsfoto van huisplattegrond 1 op De Hoef in Weebosch; het huis loopt verder door in de reeds gerealiseerde woonwijk (foto Transect).

Bron: S. Timmermans en A. van Bussel, 2023: Weebosch, De Hoef. Gemeente Bergeijk (NB). Een opgraving van een nederzettingcomplex uit de Prehistorie – Romeinse Tijd (Transect-rapport 4348).

ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK SOMEREN – GROOTE HOEVEN

In opdracht van Gemeente Someren heeft ADC ArcheoProjecten in 2017 een archeologisch onderzoek uitgevoerd in plangebied Groote Hoeven. Het plangebied is gelegen op een dekzandrug waarop zwarte enkeerdgronden aanwezig zijn. Het archeologisch niveau is derhalve goed bewaard gebleven. Andere grootschalige onderzoeken op deze zelfde dekzandrug (Waterdael, Hoge en Lage Akkers en Kievitsakker) hebben sporen opgeleverd van de IJzertijd tot en met de Late Middeleeuwen. De aanleiding tot het onderzoek was de ontwikkeling van een nieuwe woonwijk met naar verwachting 200-225 woningen. Tijdens het onderzoek zijn 112 werkputten aangelegd met een totale oppervlakte van 47.338 m².

De eerste fase van het onderzoek behelsde een proefsleuvenonderzoek over het gehele plangebied. Er zijn 72 proefsleuven aangelegd met een totale oppervlakte van 6865 m². De proefsleuven toonden aan dat in het plangebied sporen aanwezig waren die dateerden in de late prehistorie en de Middeleeuwen/Nieuwe tijd. Een deel van de vindplaatsen is direct aansluitend opgegraven.

Het plangebied is gelegen op een dekzandrug met lokale depressies. In de depressies is ook het oorspronkelijke bodemprofiel nog intact door de aanwezigheid van een (kleine) podzolbodem. In een van de depressies is op de podzol een veenlaag aangetroffen die vermoedelijk wijst op de aanwezigheid van een ven.

Plangebied Groote Hoeven met de aangelegde proefsleuven.

In een andere depressie in het noordoosten van het plangebied liggen oudere eolische afzettingen wat dichters aan het oppervlak. De sporen die zijn gevonden in plangebied Groote Hoeven zijn grofweg in twee periodes te verdelen. Er zijn in ieder geval drie erven uit de Vroege en Midden-IJzertijd. De erven zijn gedateerd in de Vroege en Midden-IJzertijd op basis van typologie, vondstmateriaal en waar mogelijk ¹⁴C-datering. De huizen zijn typologisch toe te schrijven aan St. Oedenrode/Oss-Ussen 2 en Haps/Oss-Ussen 4. Ook is er een plattegrond aangetroffen die meer lijkt op de huistypen bekend uit Limburg, alhoewel ook in Someren zelf hiervan een parallel bekend is. De erven bestaan daarnaast uit waterkuilen of –putten en kuilen met vaak een onbekende functie. Daarnaast bevatte de erven ook opslagstructuren in de vorm van spiekers en bijgebouwen. We gaan er vanuit dat binnen de nederzetting geoogste gewassen als graan in spiekers is opgeslagen, maar ook de aanwezigheid van kuilen met een kenmerkende houtskoollaag lijkt te wijzen op het gebruik van silo's. Wel zijn alle kuilen met houtskool secundair gebruikt als afvalkuil. Enkele kuilen kenmerken zich door een bijzonder grote hoeveelheid aardewerk en kunnen als speciale of rituele depositie geïnterpreteerd worden. De behandeling van het aardewerk (secundair branden en bewuste fragmentatie) en de aanwezigheid van andere voorwerpen zoals maalstenen en weefgewichten passen goed bij het beeld van IJzertijddeposities. Daarnaast zijn er ook

enkele sporen waar bewust (bijna) compleet vaatwerk is gedeponeerd, mogelijk bij het verlaten van de desbetreffende structuren. Het meeste aardewerk lijkt lokaal gemaakt, waarbij zuidelijke invloeden uit het Marne-gebied duidelijk zichtbaar zijn in de hoekige vormen van het vaatwerk. De fragmenten briquetage-aardewerk tonen dat de bewoners van Groote Hoeven ook (indirect) in contact stonden met het kustgebied. Interessant is ook het grote fragment huttenleem dat als deel

van een (koepel)oven is geïnterpreteerd. Naast natuurstenen artefacten die in verband gebracht kunnen worden met malen en wrijven, is nog een fragment van een weefgewicht herkend. De aangetroffen waterkuilen binnen Groote Hoeven zijn gelegen in de diepere delen van het landschap. Hierin zijn ook houten constructies aangetroffen, zoals een opstapje en trappetje.

Uit de Romeinse tijd dateren een greppel, spieker en een waterput. De waterput heeft als enige van de waterbronnen een beschoeiing, een uitgeholde boomstam die aangevuld is met planken en staakjes. De spieker toont meerdere reparatiefases. Echte nederzettingssporen, zoals een huisplattegrond, ontbreken uit deze periode. Mogelijk hebben deze sporen behoord tot de periferie van de Romeinse bewoning aan de Ripsvelden, iets verder naar het noordwesten.

In de Middeleeuwen zien we binnen het plangebied weer activiteiten in de vorm van twee gebouwplattegronden. In het noorden van het plangebied tegen het sportpark is een structuur gevonden. Waarschijnlijk ligt het grootste deel net buiten het plangebied, maar de associatie met een waterput maakt de aanwezigheid van een middeleeuws erf aannemelijk. Daarnaast is een structuur daterend uit de 14e eeuw gevonden, met een vermoedelijk bijbehorend bijgebouw en waterkuil. In dezelfde periode wordt het gebied ook verkaveld, althans we plaatsen de perceelgreppels aan de hand van de scherven die uit de vullingen zijn verzameld in deze periode.

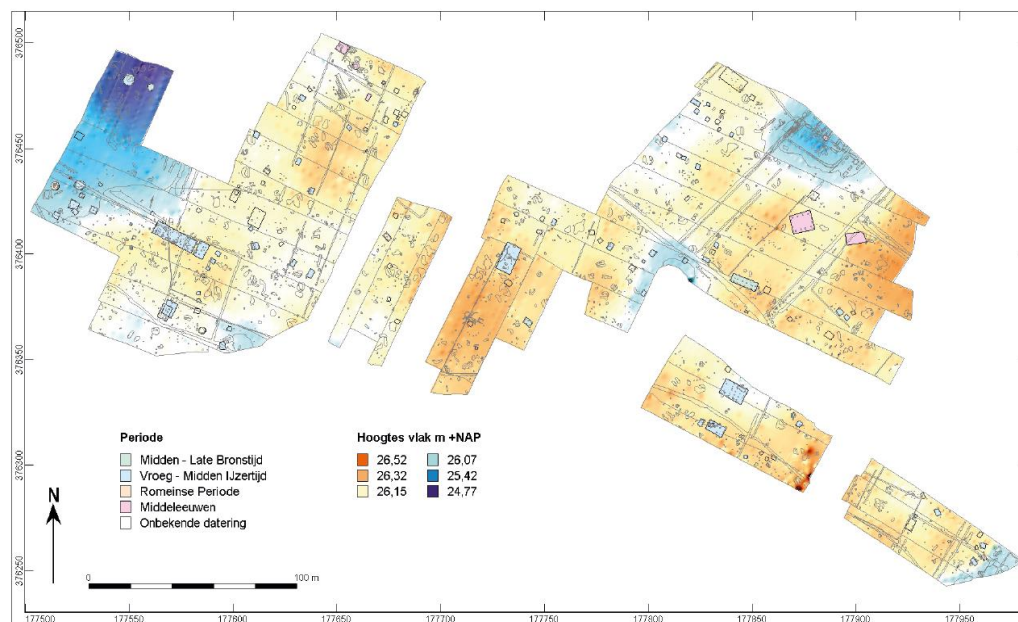

Ook de vorming van het esdek vindt in ieder geval plaats in de Late Middeleeuwen. Ook zijn er aanwijzingen voor het roten van vlas in het noordoostelijke deel van de opgraving.

Bewoningssporen zoals aangetroffen in de eerdere opgravingen met de typerende boot-vormige plattegronden en bijbehorende erven uit de Volle en Late Middeleeuwen zijn echter niet aangetroffen. In de pollenspectra verschijnen typische

soorten die aan deze periode kunnen worden toegeschreven, niet alleen de cultuurgewassen zelf zoals boekweit en rogge, maar ook specifieke akkeronkruiden als korenbloem zijn aanwijzingen voor middeleeuwse akkerbouw,

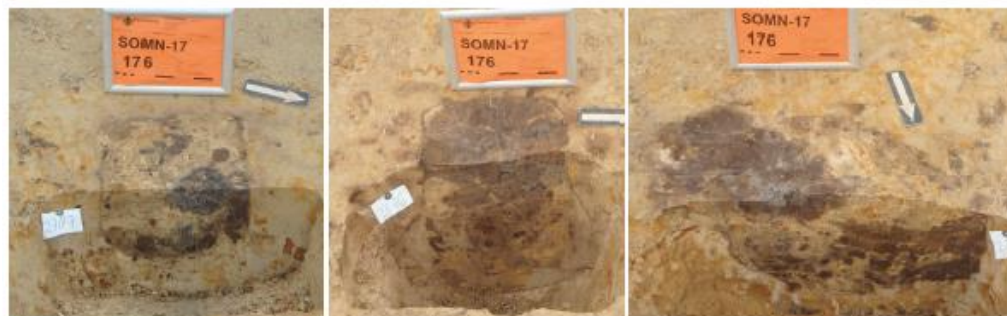
Bron: B.A.T.M. Weekers-Hendriks en A. Müller, 2023: Someren Grootte Hoeven. Een archeologische opgraving (ADC Rapport 5218)

Afb. 5.1 Structuren op de hoogtevlakkaart naar datering.

Overzicht in het vlak en enkele coupes van de paalkuilen van een 14^e eeuws gebouw op Groote Hoeven.

NIEUWE AANWINSTEN BIBLIOTHEEK

Aanwinsten van 1 feb tot en met 24 maart 2023

Rapport

BAAC A-21-0842

Beek en Donk: Rogier Monicxlaan 20 Opgraving

Auteur J. van de Weerden. Maart 2023.

Conclusie: Meer duidelijkheid over de gracht, maar de resultaten van deze opgraving te betrekken bij evt. verder onderzoek naar de mogelijke indeling van het kasteeltuinen van de familie Monica door de tijd heen.

Rapport 5218

Someren Groote Hoeve

Red. B.Weekers-Hendriks, A Müller en K. de Vries.

Een vooronderzoek in de vorm van proefsleuven met een doorstart naar de opgraving.

Jan 2023.

Tijdschriften

Terebinth

Terebinth is een tijdschrift voor iedereen die geïnteresseerd is in het funerair erfgoed in Nederland. Behoud van begraafplaatsen, grafmonumenten en gedenktekens staat centraal. Ook vind je er artikelen over historische, juridische en maatschappelijke aspecten van begraafplaatsen. En van personen die daar begraven zijn en herdacht worden. Het blad verschijnt 4 maal per jaar.

Jaargang 37

Maart 2023

Begraafplaats als klaslokaal

VAN DEN LEESPLANK

Florarium Temporum

Een middeleeuwse wereldkroniek uit Eindhoven. Historische en Archeologische achtergrond en van een middeleeuwse wereldkroniek uit Eindhoven.

N Arts en Gerard Rooijackers

Uitgeverij Veerhuis 2008.

Nicolaas Clopper jr. wilde de wereld inzichtelijk maken. Deze augustijner monnik trok zich terug in het klooster Mariënhege en begon in 1464 aan het schrijven van een wereldgeschiedenis. In deze "Bloemenhof der tijden" gaf Clopper Brabant een prominente plaats.

Rebelse Genieën

De eerste romantici en de uitvinding van het ik.

Andrea Wulf

Terwijl Parijse revolutionairen in 1789 de politie in hun greep houden, vindt de echte revolutie heel ergens anders plaats. In Jena een klein Duits universiteitsstadje ontketenden Hegel, Goethe en Fichte een revolutie van de geest.

Individualisme, zelfbeschikking, vrijheid zijn centrale begrippen in onze maatschappij, toch waren deze ideeën lange tijd niet vanzelfsprekend.

Hun oorsprong ligt in Jena waar in de laatste jaren van de achttiende eeuw een bont genootschap op een radicaal nieuwe wijze begon na te denken over het "ik". Onder hen bevonden zich de dichters Goethe, Schiller en Novalis, de filosofen Fichte, Schelling en Hegel, de broeders Schlegel en de wetenschapper Alexander van Humboldt. Een boek over het ontstaan van de individuele vrijheden en over de dunne lijn tussen egoïsme en vrije wil.

Carel van den Boom

MIDDELEEUWSE TORENDAG IN KEMPEN- EN PEELLAND

Op zondag 7 mei 2023 is het weer zo ver! Dan vindt voor de negende keer, en na drie jaar afwezigheid, de middeleeuwse Torendag plaats, een dag met speciale aandacht voor de oudste middeleeuwse kerken in Zuidoost-Brabant. En dit keer doen niet alleen kerken mee in de Peel maar ook voor het eerst een aantal in de Kempen.

Tijdens de Torendag organiseren betrokken heemkundekringen en stichtingen samen met de Stichting Archeologisch Samenwerkingsverband op de verschillende middeleeuwse kerklocaties activiteiten, presentaties of rondleidingen. Doel van de Torendag is om de bijzondere ontstaansgeschiedenis van deze unieke middeleeuwse kerklocaties in Peelland en omgeving door te vertellen en te laten beleven. De kerktorens zijn een uitdrukking van de Brabantse Gouden Eeuw (14^e -15^e eeuw) toen er in onze kleine dorpen imposante kerken werden gebouwd. Van 13.00 tot 16.00 uur zullen de plaatselijke heemkundekringen in de diverse "Torenplaatsen" in de regio hun activiteiten presenteren. Een aantal kerktorens kan ook worden beklommen.

Meer informatie is te vinden op de website <https://www.saspeelland.nl/kerken-in-kempen-peelland/filmproductie/>. Een toelichtend filmpje over de middeleeuwse kerklocaties is te vinden op YouTube: <https://youtu.be/rLsfYaaSYy>.

Dit zijn de kerklocaties die dit jaar meedoen. Kijk voor het programma op de betreffende locatie op die dag op de website.

- Oude Toren te Oostelbeers
- Boterkerkje in Oirschot
- Luciatoren in Steensel
- Sint Stephanus-Vinding te Lage Mierde
- Luciakerk in Mierlo
- Verdwenen kerken in Aarle-Rixtel
- Willibrorduskerk in Bakel
- Oude Toren van Beek en Donk
- Oude St. Clemenskerk in Gerwen
- Onze Lieve Vrouw van Lourdes in Mariahout
- Toren van de Sint Petrus' Bandenkerk in Son
- Onze Lieve Vrouw Tenhemelopneming in Handel
- Gemert

Namens de organisatie
Jan Timmers en Ria Berkvens
jantimmerscultuurhistorie@gmail.com
R.berkvens@odzob.nl

VAN HET BESTUUR

Voorbereiding ALV

Achter de schermen is hard gewerkt aan de voorbereidingen voor de Algemene Ledenvergadering van AVKP. Dat vraagt stiekem toch veel tijd. Het jaarverslag is daarbij een verplichtnummer. Hoeveel mensen lezen dat nou eigenlijk? Geen idee, het geeft altijd weer een mooie terugblik op de activiteiten van afgelopen jaar en Corona lijkt dan weer ver uit beeld.

Ook het huishoudelijk reglement willen we dan bespreken, hierin hebben we een aantal spelregels over omgangsvormen, gebruiken en gewoonten hebben vastgelegd. Dat geeft duidelijkheid voor als

dit nodig is. Een aantal leden heeft het vooraf gelezen en hun aanvullingen zijn verwerkt. Tijdens de jaarvergadering vragen we of er ook behoefte is aan vertrouwenspersoon. Het resultaat zullen we na de ALV delen.

De plannen voor komend jaar komen niet alleen van het bestuur maar ook van de leden. John Cleeven vertelt vanuit de werkgroep Bouwhistorie over zijn syllabus over dit onderwerp en zal in het najaar nader in gaan op de Griekse Bouwkunst. En wat fijn dat Dirk, Devon en de historische kookclub de borrel weer hebben verzorgd.

Fontys Hogeschool afdeling Geschiedenis

Carel en Peter zijn op bezoek geweest bij Fontys Hogeschool afdeling geschiedenis. We vinden dat de kennis en ervaring vanuit en over onze vereniging, de geschiedenis van de regio en het Erfgoedhuis een interessante bijdrage zou kunnen leveren binnen de opleiding. Na de eerste kennismaking volgt een vervolgesprek.

Vacature bestuursfunctie

We zijn op zoek naar nieuwe bestuursleden om het bestuur van AVKP aan te vullen. In het verleden bestond het bestuur uit zeven leden, nu nog maar uit vijf en dat merken we. Daarnaast is

het fijn als mensen met verschillende ervaringen een bestuur vormen, zodat ieder een bijdrage kan leveren op zijn gebied en voorkeur.

Draag de je club een warm hart toe, wil je meesturen en organiseren, dan ben je welkom.

Jubileum AVKP

Er zijn twee activiteiten in voorbereiding voor het jubileum van AVKP. Er is een leuk programma voor een excursie samengesteld en in het najaar wordt een AVKP-regiodag georganiseerd voor een alle leden en breed publiek. Meer informatie volgt.

Ellen van der Steen

Verenigingsruimte AVKP

Erfgoedhuis, Gasfabriek 2, Eindhoven, 040-2388899

Correspondentieadres AVKP

van Wassenhovestraat 54, 5613 LL Eindhoven, awnafdeling23@gmail.com www.awn-archeologie.nl/23/

Redactie

Ellen van der Steen tel. 040-2910855, avkpactueel@gmail.com (eindredactie en layout)

Peter Seinen en Carel van den Boom (redactieleden)

